

Türkiye’de Arapça Öğretiminin Kur’ân Öğretimiyle Birleştirilmesine Yönelik Bir Teklif

Muhammet ÇELİK

Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı

Assistant Professor, Fatih Sultan Mehmet Vakıf University, Faculty of Islamic
Sciences,

Department of Arabic Language and Rhetoric

İstanbul / Turkey

mcelik@fsm.edu.tr

orcid.org/0000-0003-0222-9784

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi /Research Article

Geliş Tarihi / Received: 8 Eylül / September 2024

Kabul Tarihi / Accepted: 10 Aralık / December 2024

Yayın Tarihi / Published: 30 Aralık / December 2024

Yayın Sezonu / Pub. Date Season: Aralık / December

Sayı / Issue: 24 **Sayfa /Page:** 482-519.

Atıf / Cite as: Çelik, Muhammet. “Türkiye’de Arapça Öğretiminin Kur’ân Öğretimiyle Birleştirilmesine Yönelik Bir Teklif [A Proposal for the Unification of Arabic Language Teaching with Qur’anic Teaching in Turkey]”. *Amasya İlahiyat Dergisi-Amasya Theology Journal* 24 (December 2024): 482-519.

<https://doi.org/10.18498/amailad.1545431>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

A Proposal for the Unification of Arabic Language Teaching with Qur'anic Teaching in Turkey

Abstract

In Turkey, Quran education is carried out independently of its language, Arabic. While Quran education is a process aimed at the general public, Arabic education remains limited to the preference of certain groups. Some children who learn the Quran at a young age later start learning Arabic anew. The disconnection between these two types of education is one of the sources of the issues observed in language teaching and the development of Quranic awareness. The article argues that Arabic education should be seen as an inseparable part of Quran education and proposes that Quran education, which starts at an early age, should be conducted alongside Arabic education. The issue identified by the article is the traditional structure of Quran education, which does not require learning Arabic. This traditional structure views Quran recitation as an act that can be performed without understanding, merely by pronouncing its words, positioning the literal text of the Quran and its meaning as separate entities. In Turkey, efforts have been made to reform both types of education, but no work has yet been done to integrate the two. After comparing the issues of Arabic education with those of Quran education, the study emphasizes the principle of the inseparability of these two types of education and then presents a proposal on how they can be integrated. One of the theoretical foundations of the article is that the literal text and the meaning of the Quran are two interconnected and inseparable elements. In Turkey, the difficulty faced by individuals who learn Quran recitation at a young age or memorize it from start to finish in later learning Arabic is one of the psychological reflections of the teaching process in which the literal text and meaning are separated, forming one of the foundations of the thesis presented in the article.

According to the conclusions reached in the study, the necessity of such Arabic education primarily requires a change in mindset. Accordingly, Arabic education should be given primary importance, both because it is the language of the Quran and because it is one of the most important world languages. The belief that Arabic should be learned as an important foreign language also encompasses the opportunity to communicate with other Muslim

communities. The integration of the two types of education from the outset is not a complete merger, but rather a combination that intersects at certain points, is intertwined, and nourishes each other. The proposed method of education in the study currently covers the preschool stage, or more precisely, it begins at this stage. Arabic education within this framework should encompass all language skills. This instruction, provided by teachers who are either native Arabic speakers or proficient in Arabic to the level of a native speaker, begins with the pronunciation of letters, the reading, and writing of words. While learning Arabic words through word-visual associations, the transition to speaking skills is made through simple dialogues. This instruction is supported by visual and auditory materials. Since Quran education is initially introduced by the Presidency of Religious Affairs (Diyanet İşleri Başkanlığı) during the preschool period, the proposed instruction could also be undertaken by the Presidency of Religious Affairs. However, this education must be coordinated with the programs of the Ministry of National Education. Appropriate textbooks and practice materials should be developed for this instruction, and the teachers who implement this education must definitely have received preschool teacher training. In this education, which should be planned to start from preschool and potentially continue through high school and university levels, grammar is not taught directly. However, simplified grammar can be introduced starting from the high school level. While the language of instruction in beginner Arabic education is Arabic, Turkish is used in Quran education. Thus, it becomes possible to raise a generation that can read and understand the Quran and classical Islamic texts in their original form, while also using Arabic as a communication language with all language skills. It is expected that this method will prevent the waste of time and effort, and resolve some of the issues and prejudices in Arabic education.

Keywords: Arabic education, Qur'an education, Preschool, Islamic sciences, Arabic as a foreign language.

Türkiye’de Arapça Öğretiminin Kur’ân Öğretimiyle Birleştirilmesine Yönelik Bir Teklif

Öz

Türkiye’de Kur’ân öğretimi, onun dili olan Arapçadan bağımsız bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Kur’ân öğretimi genele hitap eden bir süreç iken Arapça öğretimi sadece belli kesimlerin tercihiyle sınırlı kalmaktadır. Küçük yaşta Kur’ân öğrenen çocukların bir kısmı yıllar sonra Arapça öğrenmek için yeni bir başlangıç yapmaktadırlar. Bu iki öğretiminin birbirinden kopuk olması, dil öğretiminde ve Kur’ân bilincinin oluşmasında görülen bazı sorunların da kaynağıdır. Makale Arapça öğretiminin, Kur’ân öğretiminin ayrılmaz bir parçası olarak görülmesi gerektiğini iddia etmekte ve erken yaşta başlayan Kur’ân öğretiminin Arapça öğretimiyle birlikte yapılmasını önermektedir. Makalenin problem olarak gördüğü şey, Kur’ân öğretiminin Arapça öğrenmeye ihtiyaç duymayan geleneksel yapısıdır. Bu geleneksel yapı, Kur’ân okumayı, anlamaksızın ve sadece lafzının telaffuz edilmesiyle icra edilmesi mümkün olan bir eylem olarak görmekte, Kur’ân’ın lafzıyla manasını iki ayrı yerde konumlandırmaktadır. Türkiye’de her iki öğretimin ıslah edilmesine yönelik çalışmalar yapılmış ancak bu ikisini birleştirme şeklinde henüz bir çalışma yapılmamıştır. Çalışmada Arapça öğretiminin sorunlarıyla Kur’ân öğretiminin sorunları karşılaştırıldıktan sonra, bu iki öğretimin ayrılmazlığı ilkesine vurgu yapılmış, ardından bu ikisinin nasıl birleştirilebileceğine dair bir teklif sunulmuştur. Makalenin teorik temellerinden biri de Kur’ân’ın lafzıyla manasının birbirini gerektiren ve birbirinden ayrılmayan iki unsur oluşudur. Türkiye’de çocuk yaşta Kur’ân okumayı öğrenen veya onu baştan sona ezberleyen kişilerin daha sonra Arapça öğrenmekte zorlanması da lafzıyla mananın birbirinden koparıldığı bu öğretim sürecinin psikolojik bir yansıması olarak makaledeki tezin dayandığı temellerden birini oluşturmaktadır.

Çalışmada varılan sonuçlara göre, böyle bir Arapça öğretiminin gerekli görülmesi her şeyden önce bir zihniyet değişimini de gerektirmektedir. Buna göre Arapça öğretimi hem Kur’ân dili olması hem de en önemli dünya dillerinden biri olması hasebiyle birinci derecede önemsenmelidir. Arapçanın önemli bir yabancı dil olarak öğrenilmesi gerektiğine olan inanç, aynı zamanda diğer Müslüman toplumlarla iletişim kurma imkanını da içinde barındırmaktadır. İki öğretimin başlangıçtan itibaren birleştirilmesi, yüzde yüz

bir birleştirme olmayıp, kesişen noktalarından birleşen, birbiriyle iç içe girmiş ve birbirini besleyen türden bir birleştirmedir. Çalışmada teklif edilen öğretim, şimdilik okulöncesi merhalesini kapsamakta, daha doğrusu bu merhaleden başlatılmaktadır. Bu çerçevedeki Arapça öğretimi, tüm dil becerilerini kapsayan bir öğretim olmalıdır. Anadili Arapça olan veya Arapçayı anadili kadar bilen öğretmenlerce verilecek bu öğretim harflerin telaffuzu, kelimelerin okunuşu ve yazılışıyla başlar. Kelime-görsel eşleştirmesiyle Arapça kelimeler öğrenilirken, basit diyaloglarla konuşma becerisine geçiş yapılır. Görsel ve işitsel materyallerle bu öğretim desteklenir. Kur'ân öğretimi ilk önce okulöncesi dönemde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından başlatıldığı için, teklif edilen öğretim de yine Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından üstlenilebilir, ancak bu öğretim Millî Eğitim Bakanlığının programlarıyla da koordineli olmalıdır. Bu öğretime uygun ders ve uygulama kitapları hazırlanmalı ve bu öğretimin başlangıcını kesinlikle okulöncesi formasyonu almış öğretmenler icra etmelidir. Okulöncesinden başlayıp lise ve üniversite merhaleleri de olabilecek şekilde planlanması gereken bu öğretimde, gramer doğrudan verilmez. Ancak lise seviyesinden itibaren basitleştirilmiş gramer verilebilir. Başlangıç seviyesi Arapça öğretiminde eğitim dili Arapça iken Kur'ân öğretiminde Türkçe kullanılır. Böylece Kur'ân'ı ve klasik İslami metinleri özgün metinlerinden okuyup anlayabilen ve aynı zamanda bir iletişim dili olarak Arapçayı tüm dil becerileriyle birlikte kullanabilen bir nesil yetişmesi mümkün hale gelir. Bu yöntemin zaman ve emek israfının önüne geçeceği, Arapça öğretimindeki bazı sorunları ve önyargıları da çözüme kavuşturacağı beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arapça öğretimi, Kur'ân öğretimi, Okulöncesi, İslami ilimler, Yabancı dil olarak Arapça.

Giriş

Türkiye'de aileler çocuklarını erken yaştan itibaren Kur'ân öğrenmek üzere yaz kurslarına veya Diyanet'e bağlı 4-6 yaş Kur'ân kurslarına göndermektedir. Fakat toplumumuzda Kur'ân öğrenenlerin aynı zamanda onun dili olan Arapçayı da öğrenme geleneği yoktur. Bu yüzden de Kur'ân öğrenmek isteyenlerin onu ve onun dili olan Arapçayı birlikte öğrenebileceği bir müfredat çalışması veya herhangi bir girişim

bulunmamaktadır. Bu iki öğretimin ayrı iki şeymiş gibi düşünülmesi ve farklı zamanlarda farklı programlarla başlatılması kanaatimizce hem zaman israfı hem de yöntem sorunudur. Bu aynı zamanda yabancı dil öğrenmenin kritik yaş fırsatını kaçırmaya, Kur’ân’ı aslından okuyup anlayabilme hedefini uzak görüp meallere yönelme ve bunun neticesinde bir yabancı dil olarak Arapça öğrenmeye ihtiyaç olmadığı zannına kapılma şeklindeki sorunları doğurmaktadır.

Bu makale Kur’ân öğretimiyle Arapça öğretiminin ayrı olmasını bir sorun olarak görmekte ve okulöncesi dönemde başlatılan Kur’ân öğretimine Arapça öğretiminin de mutlaka eşlik etmesi gerektiği tezine dayanmaktadır. Makale Türkiye’de Arapça ve Kur’ân öğretimlerinin hedefleri ve sorunları arasında yöntemsel bir karşılaştırma yaptıktan sonra bu iki öğretimin ayrı oluşundan doğan sonuçları tahlil etmekte ve ikisini birleştirmeye yönelik bir teklif sunmaktadır. Bu konuda bizim teklifimize yaklaşan akademik literatür incelenerek eksik yönleri vurgulanmıştır. Makale iki öğretimin birleştirilmesi için teorik bir zemin hazırlamakta, bu birleştirmenin keyfiyetini ve muhtevasını ana hatlarıyla aktarmaktadır.

Makaledeki amacımız Arapça öğrenmek isteyenlere bir program teklif etmek olmadığı gibi Arapça öğretiminin yaş sınırını aşağı çekmek de değildir. Günümüzde her ikisine yönelik çalışmalar da mevcuttur ve geliştirilmeye devam etmektedir. Buradaki amacımız Kur’ân öğretiminin daha ilk harften itibaren Arapça öğretimiyle bir bütünlük arz edecek şekilde programlanmasının mümkün ve hatta gerekli olduğunu iddia etmektir.

1. Türkiye’de Arapça Öğretimi (Serüveni, Problemleri, Beklentiler)

Türkiye’deki Arapça öğretiminin kökleri bu coğrafyanın Müslümanlaştığı döneme kadar geri götürülebilir. Öğrenme yaşı açısından baktığımızda da örneğin Osmanlı sıbyan mekteplerinde çocukların ortalama beş yaşından itibaren Arap harfleriyle tanışmakta olduklarını görürüz. Bundaki amaç, Kur’ân okumanın ve sonrasında İslami ilimlerin öğretilmesiydi. Bu yüzden çocuklar önce Arap harflerini öğrenir, sonra Amme cüzünü okuyarak Kur’ân okumaya geçmiş olurdu.

Bu mekteplerde, ardından medreselerde Arapça harflerin yazımıyla Arapça gramer de tedrici bir şekilde öğretiliyordu. Ayrıca küçük yaştaki çocuklar, anadillerine göre Arapça kelimelerin öğretildiği manzum sözlükleri ezberliyorlardı.¹

Osmanlı medreselerindeki Arapça öğretiminde basitten karmaşığa doğru bir yol izlenmiştir. İlk merhalelerde onun İslami ilimleri tahsil için bir “alet” olması dikkate alınmış, sonraki merhalelerde ise bu alanda derinleşmek isteyenlere hitap eden ihtisas kitapları okutulmuştur.² Tanzimat’tan sonra yeni açılan mekteplerde de Arapça öğretilmeye devam etmiş, hatta yeni yöntemler denenmiş, fakat bu süre zarfında da dil öğretimi bütün dil becerileriyle birlikte değil daha ziyade okuma-anlama becerisinin ağırlıkta olduğu yöntemlerle verilmiştir.³

Arapça öğretiminde sadece ilmi metinlerin okunup tahlil edilmesine odaklanılması, bunun yanında konuşma, duyduğunu anlama ve yazma becerilerinin ihmal edilmesi birçok sebebe dayanmaktadır. Kimi akademisyenlerin zannettiği gibi bu bir devlet politikası değildi.⁴ Hatta Arapça öğretimindeki bu eksikler Osmanlı’ya has da değildi. İbn Haldun (öl. 808/1406), bu soruna değinmiş ve bazı Arapça öğrencilerinin ilmi metinleri okuyup tahlil edebildiği halde, onu yazılı iletişimde bir “meleke” haline getiremediğini ifade etmiştir.⁵

¹ Mefail Hızlı, “Osmanlı Döneminde Bir İlköğretim Kurumu Olarak Sıbyan Mektepleri”, *İslam Tarihinin Problemleri Kolokyumu* (Şanlıurfa: Elif Matbaası, 2008), 107-128; Abdurrahim Büyükdag, *Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi Çerçevesinde Sübha-i Sıbyân ve Nûbahara Biçûkân Manzum Sözlükleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

² Betül Can, “Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretiminde Kullanılan Kitaplar”, *Turkish Studies* 12/34 (2017): 487-499.

³ Kerim Açık, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar Olan Dönemde Rüşdiye, İdadi ve Sultani Mekteplerindeki Arapça Derslerinin Yabancı Dil Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi”, *EKEV Akademi Dergisi* 20/65 (2016): 313-342.

⁴ Bunun planlı bir süreç olduğunu iddia eden bir makale için bakınız: Dursun Hazer, “Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi ve Okutulan Ders Kitapları”, *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2002): 274-293.

⁵ İbn Haldun, *Mukaddimetu İbn Haldûn*, thk: Ali Abdulvâhid Vâfi (Kahire: Dâru Nahdati Mısır, 1981), 3/1287.

Osmanlı’nın her döneminde İslami ilimler alanında Arapça eserler telif etmiş çok sayıda ilim adamının bulunduğunu görürüz. Bu durum yazma becerisinin -sistemik bir eğitim olmasa bile- başarılı bir şekilde edinildiğini gösteriyor. Arap ülkelerine seyahat eden ilim erbabının konuşma becerisini edindiğinde de şüphe yoktur. Her halükârda konuşma becerisinde görülebilecek eksikler de o zamanın ihtiyaçlarıyla izah edilebilir.⁶

Gerek Osmanlı döneminde gerekse Cumhuriyet sonrasında Türkiye’de Kur’ân öğretimiyle Arapça öğretimi, her şeyden önce dini bir temele sahipti. Ancak Arapça öğretiminin sadece ilmi metinlerin okunup tahlil edilmesiyle sınırlı yapısından alınıp daha kapsamlı hale getirilmesi ve dil becerilerinin tümünün kazandırılacağı bir bütünlüğe ulaştırılması gerektiği düşüncesi, Osmanlı’nın son döneminde gittikçe artan bir şekilde konuşmaya başlandı. Osmanlı aydınları bir yandan Kur’ân’ın sadece ibadette okunan bir metin olmadığını, onun aynı zamanda anlaşılacak ve hayata yansıtılmak için nazil olduğunu vurgulamışlar, diğer yandan Arapça öğretiminin eksiklerinden bahsetmişlerdir.⁷ Böylece Arapça öğretimindeki hedef hem Kur’ân’ı ve İslami ilimleri, ayrıca günlük gazeteleri okuyup anlama hem de kendini yazılı ve sözlü ifade etme becerilerini kapsayacak şekilde genişletilmiş oldu. Bu hedef, onu bir din ve ilim dili olmasının yanı sıra, iletişimde kullanılacak yaşayan tabii bir dil olarak da görmekteydi. Ancak Osmanlı’nın sona ermesiyle birlikte bu hedefler kesintiye uğramıştır.

Cumhuriyet döneminde medreselerin kapatılmasının ardından 1927’de okullardaki Arapça öğretimine son verilmiş, 1932’de İmam Hatip Mekteplerinin ve 1932’de İlahiyat Fakültesi’nin kapatılmasıyla da sınırlı sayıda bu okullarda devam etmekte olan Arapça öğretimi sonlandırılmıştır. Bu tarihten sonra Türkiye’de yabancı dil öğretimi

⁶ Yusuf Sancak, “Yabancı Dil Eğitimi - Öğretimi ve Arapça: Tarihçe, Amaç, Esaslar, Elemanlar, Usûl (Metot) ve Teknik”, *EKEV Akademi Dergisi* 2/1 (1999): 53-67.

⁷ Muhammet Çelik, *Nahivde Tecdid Çabaları: Teorik Temeller* (İstanbul: Nobel Yayınları, 2023), 58. Hacı İbrahim Efendi ile Mehmed Akif Ersoy’un bu konudaki sözlerini de ele almış bir çalışma için bkz: Ahmet Turan Arslan, “Hacı İbrahim Efendi ve Ta’lîm Müessesesi”, *İlmi Araştırmalar* 7 (1999): 31-46.

okullarda Batı dillerinden bir veya ikisinin zorunlu olarak öğretilmesi şeklinde devam etmiştir. 1950' den itibaren İmam-Hatip okuluyla Yüksek İslam Enstitüsü ve İlahiyat Fakültesi öğrencilerine Arapça dersleri verilmeye başlanmıştır.⁸ Günümüzde Arapça öğretimi imam-hatiplerde zorunlu olarak, imam-hatip dışında ilköğretim ikinci sınıftan lise son sınıfa kadar da seçmeli olarak yapılabilmektedir.⁹ Üniversite düzeyinde de ilahiyat fakülteleri, edebiyat fakültelerinin Arap Dili ve Edebiyatı bölümleriyle Mütercim-Tercümanlık (Arapça) bölümleri ve eğitim fakültelerinin Arapça Öğretmenliği bölümlerinde Arapça öğretimi devam etmektedir.

Türkiye'nin yaklaşık son yirmi yıl içinde Arap ülkeleriyle olan ilişkilerinde görünen gelişme neticesinde, bir yandan Arapçaya olan rağbet artmış, diğer yandan Arapça öğretiminde anadili Arapça olan hocaların görev almasıyla birlikte dilin tüm becerileriyle birlikte öğretilmesine yönelik hedeflere daha fazla yaklaşmıştır. Lisans ve lise seviyelerindeki Arapça hazırlık sınıflarındaki artış, liselerde Arapçanın seçmeli ders olması, MEB'in Türkiye genelinde düzenlediği Arapça yarışmaları, akademik dergilerde Arapça makalelerin yayınlanması ve daha birçok değişim bunu ispatlar niteliktedir.¹⁰ Hatta bu çerçevede Arap dünyasındaki Arapça hocalarını Türkiye'ye davet eden projelere bile tanık olmaktayız.¹¹ İlişkilerdeki bu gelişim Arapça öğrenimine yönelik ilgide, Arapça öğretim programlarının kapsamında ve bu öğretimin hedeflerinde genişlemeye sebep olmuştur. Din-ilim temelli hedef bu okullarda ilk sırayı her zaman korumuş olmasına rağmen, "Arapça

⁸ Ömer Demircan, *Dünden Bugüne Türkiye'de Yabancı Dil* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1988), 92-117; Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998): 241-268.

⁹ Murat Özcan, "Türkiye'de ve Dünyada Arapça Öğretimi için Müfredat Geliştirme Çalışmaları ve İlköğretim Arapça Dersi Müfredatı için Bazı Öneriler", *International Journal of Science Culture and Sport* 4 (2015): 81-94.

¹⁰ Ayşe İspir Kurun, "Arap Baharı ve Sonrasında Türkiye'de Arapça Öğretiminde Yaşanan Değişimler", *International Journal of Language Academy* 5/21 (2017): 1-10.

¹¹ Bk. İbrahim Helalşah, "Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Olarak 'Arapça Öğretmenleri! Haydi Türkiye'ye' Projesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51 (2021): 269-291.

konuşan toplumlarla iletişim kurmak” gibi hedeflerin de artık canlı bir şekilde öğrenci beklentilerine dahil olduğunu görmekteyiz.¹² Gelişen ilişkiler akademi dünyasına da yansımış, Arap diliyle ilgili veya Arapça öğretimiyle ilgili yüksek lisans ve doktora çalışmaları son yıllarda artış göstermiştir. Bu alanda yazılan makalelerin daha ziyade Arapça öğretim metotlarına meylettiği görülmektedir.¹³

Geçtiğimiz yıllarda yapılan araştırmalarda Arapça öğretiminin farklı seviyelerindeki sorunları arasında, ders kitabına bağlı kalıp görsel ve sesli materyallerin kullanılmaması veya sınıf içi ve dışı etkinliklerin olmaması, araç gereç yetersizliği, çoğunlukla ezbere dayalı olması, konuşma ve yazma becerisinin kazanılamaması, öğretmenlerin dili öğretmedeki yetersizliği, öğrencilerin ilgisizliği ve yeterince motive olamayışı, öğrencilerdeki önyargılar ve kaygı düzeyleri, öğretimde doğru yöntemlerin seçilememiş olması, zamanlama ve ders kitabı seçimindeki hatalar, edinilen bazı dil becerilerinin daha sonra hayata yansımayışı veya başka bir ifadeyle dil becerilerinin öğrenciyi motive edecek işlevselliğe dönüşmemesi, Arapça öğreniminin süreklilik arz

¹² Yusuf Özcan – Ahmet Rifat Geçioğlu, “İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Yabancı Dil Öğrenme Gayretlerinin İncelenmesi (Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği), *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/1 (2021): 386-409; Osman Arpaçukuru – Muzaffer Üzümcü, “İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumu (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Örneği)”, *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (2020): 853-886; Hasan Soyipek, “İlahiyat Fakülteleri Hazırlık Sınıflarında Yürütülen Arapça Öğretimine İlişkin Öğrenci Başarılarının Tespit Edilmesi: Isparta İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2014/1): 71-88; Yusuf Özcan – Asım Yapıcı, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2016): 113-142.

¹³ Bk. Meryem Ün – Gül Şen Yaman, “Türkiye’de Arapça Öğretimi: Tematik Bir İnceleme”, *Eğitim & Bilim 2023 -III* (İstanbul: Efe Akademi 2023), 195-207; Gül Şen Yaman, “Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretimi Araştırmalarında Eğilimler”, *EKEV Akademi Dergisi* 24/83 (2020): 343-362.

etmeyip kesintiye uğraması, derslerin öğrenci merkezli yapılmaması¹⁴ gibi sebepler öne çıkmaktadır. Bu konuda Türkiye’de bazı sempozyumlar yapılmış, bu sempozyumlarda her konuşmacı Arapça öğretiminin sorunlarını bir tarafından ele almış, ancak -görebildiğimiz kadarıyla- Arapçanın okulöncesi dönemde Kur’ân öğretimine başlayan çocuklara öğretilbileceğiyle ilgili henüz bir şey söylenmemiştir.¹⁵

¹⁴ Abdurrahman Özdemir, “İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminin Gerekliliği, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2004): 27-47; Mehmet Soysaldı, “Türkiye’deki İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Yolları”, *EKEV Akademi Dergisi* 14/45 (2010): 247-279; İbrahim Usta, “Türkiye’de Arapça Öğreniminin Zorlukları ve Çözüm Yolları”, *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi* 4/15, (2012): 128-135; Yusuf Doğan – Tahirhan Aydın, “Türkiye’de Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2013): 33-51; Ousama Ekhtiar, “Mu’dilâtu ta’lîmi’l-lugati’l-‘Arabiyye fi’l-câmi’âti’t-Türkiyye (Türkiye Üniversiteleri Bağlamında Arapça öğretim Sorunları)”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14/1 (2014): 51-70; Figen Kervankaya, “İmam Hatip Liselerinde Arapça Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2014): 125-134; Ahmed Hassan Mohamed Aly, “Ta’lîmu’l-lugati’l-Arabiyye fi Türkiye: Tahaddiyâtuhû ve âfâkuhû (Türkiye’deki Arap Dili Öğretimi: Zorlukları ve Beklentileri)”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/1 (2017): 81-116; Orhan Oğuz, “İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfından Sonra Arapça Öğretiminde Kesintiye Uğraması Sorunu”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi* 10/2 (2019): 452-459; Mohammed Saeed Salem, “Türkiye’de Arapça Öğretimi -Sorunlar, Hedefler ve Çözüm Önerileri- (Çukurova Üniversitesi Örneği)”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/2 (2020): 291-601; Mustafa Öncü – Ali Baltacı, “Yüksek Din Öğretiminde Arapça Öğretimi Sorunsalı: Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (2020): 55-82; Münir Ecer, “Bir Anlatı Araştırması: Yüksek Din Öğretimi Kurumlarındaki Arapça Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (Haziran 2023): 2-22; Muhammed Esat Altıntaş, “İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar: Bir Meta-Sentez Çalışması”, *Eskişeyi* 52 (2024): 405-433.

¹⁵ Ahmad Snober vd. (ed.), *Ebhâsu mü’temeri İstanbul ed-düvelî es-sânî: Ta’lîmu’l-lugati’l-Arabiyyeti li’n-nâtîkîne bi-gayrihâ: izâât ve me’âlim* (İstanbul: İSAR, 2016); Adem Yerrinde vd. (ed.), *II. Uluslararası Arapça Öğretimini Geliştirme Sempozyumu* (İstanbul: Akdem, 2016).

Bu problemleri tespit edip onlara çözüm sunmaktan daha önemlisi, bir Arapça öğretim programına girildiğinde, amacın, hedef kitlenin, öğrenci seviyesinin, eğitim süresinin, hedeflerin, materyallerin, sınıf imkânlarının, ölçme-değerlendirmenin sorgulanması ve yeterli hale geldiğinden emin olunması gereğidir. Aksi halde en gelişmiş dil öğretim teknikleri uygulanmış olsa bile, program başarısız olacaktır.¹⁶ Nitekim 2000’li yıllara kadar Türkiye’deki Arapça öğretiminde Arapça metin okuma üzerine yoğunlaşmış, konuşma, anlama ve yazma becerileri zayıf kalmıştır. Bugünkü ilahiyat fakültelerinde anadili Arapça olan hocaların istihdamıyla bu problem büyük ölçüde ortadan kalkmış, fakat bu sefer de klasik İslami-ilmî metinlerin okunmasında, cümle tahlillerinde eksiklik baş göstermiştir. Oysa daha 1980’li yıllardan itibaren bu konuya değinilmiş, klasik yöntemle modern yöntemin mezcedilmesi önerilmiştir.¹⁷

Dolayısıyla eğer öğrenci örneğin bir ilahiyat fakültesinin hazırlık sınıfına gelmişse, dört dil becerisini öğrenmesi gerektiği gibi, bunun yanı sıra on dört asırlık geçmişi olan klasik ilmi metinleri de tahlil edici bir şekilde okuyabilmesi gerekir. Bu hedeflerden ikincisi, yoğun bir gramer bilgisini de gerektirmektedir.¹⁸ Aslında dil öğretim yöntemleri arasında karşılaştırma yapan dilbilimciler, bu yöntemler arasında ideal olanının, grameri hiç vermeyen veya doğrudan değil dolaylı yoldan yani sezdirerek ve tedrici bir şekilde veren yöntem olduğunda hemfikirdirler.

¹⁶ Bu meseleyi konu edinen birincisi teorik ikincisi görüşmeye dayalı şu iki makaleyi önerebiliriz: Halil İbrahim Kaçar, “İmam-Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretimi Üzerine”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 17 (2006): 117-133; Selahattin Bayram, “Öğrenci ve Öğretmen Perspektifinden Türkiye’de Arapça Öğretimi: Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencileri Üzerine Nitel Bir Çalışma”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/22 (2011): 43-66.

¹⁷ Dönemin edebiyat ve fikir dergisi *Mavera*’da bu konuda söyleşiler yapılmış ve çeşitli uzmanların görüşlerine başvurulmuştur. Bkz. Osman Öztürk, “Türkiye’de Arapça Öğretimi”, *Mavera* 7 (1983): 23-27.

¹⁸ Ali Tülü - Muhammed Raşid Derşevi, “İstanbul Şehir Üniversitesinde Arapça Öğretim Tecrübesi”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 16 (2019): 234-248; Murat Özcan, “Mesleki Arapça Dersi Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri”, *Journal of Language and Literature Education* 14 (2015): 52-74.

Telkin yöntemi, direkt yöntem, iletişimsel yöntem, duyup-konuşma metodu veya seçmeci metot gibi yöntemlerde bu yol izlenir. Ancak bu yöntem günümüz ilahiyat fakültesi hazırlık sınıflarına uygulanırsa, muhtemelen başarısız olacaktır. Çünkü söz konusu ideal yöntem, yıllara yayılan ve küçük yaştan itibaren başlayan bir dil öğretimi içindir. Üniversite seviyesine gelmiş bir öğrencinin, İslami ilimler metinlerini okuyabilecek seviyede bir Arapçayı bir yıl gibi kısa bir sürede edinmesi için gramerin satır aralarına saklandığı bir yöntem yetersiz kalacaktır.¹⁹

Bunun yanı sıra, bir dil öğretim programı için en uygun yöntem seçilse bile öğrenciler yeterince motive olmamışsa program yine başarısız olacaktır. Türkiye’de öğrenciler küçük yaşlardan itibaren Kur’ân aracılığıyla Arap harfleriyle tanıştığı halde, Arapçanın zorluğu önyargısını bir türlü aşamamakta bu da onların motivasyonunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun sebeplerinden biri okullardaki öğretimin yöntem hataları ve öğreticilerde görülen yetersizlikler olabilir.²⁰ Bir başka sebep, öğrencilerin Arapçanın önemi ve gerekliliği hakkında yeterince bilgilendirilmiş olmamasıdır.²¹ Birçok imam-hatip veya ilahiyat öğrencisi, gelecekteki iş imkânları açısından kendisi için en önemli dersin Arapça olduğunu hissettiğinde, bu derse daha iyi motive olmakta ve bu da başarısına katkı sunmaktadır.²² Diğer yandan öğrenci, Arapça dil yeterliliklerini hocalarında ve kendinde gözlemlediğinde, ayrıca

¹⁹ Farklı dil öğretim yöntemlerinin farklı hedef kitleleri vardır. Bunlar arasında yapılan bir karşılaştırma için bkz: Muhammed Ali el-Hûlî, *Esâlibu tedrîsi'l-lugati'l-Arabiyye* (Ürdün: Dârü'l-Felâh, 2000), 20-30. Ayrıca bkz: Mehmet Bölükbaşı, “Arapça Öğretiminde Telkin Yönteminin Önemi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/65 (2019): 727-735.

²⁰ Adem Korukcu – H. Yusuf Acuner, “İlahiyat Fakültesi Arapça Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Yabancı Dil Yetkinlik Beklentisi ve Yabancı Dil Öğrenme Kaygısı -Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği-”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2012): 191-211.

²¹ Atik Aydın, “İlahiyat Fakültesi Lisans Öğrencilerinin Arapça Eğitimi Hakkındaki Görüşleri”, *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 11/1 (2020): 33-57.

²² Bk. Ahmet İhsan Dündar, “İlahiyat Fakültesi Arapça Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi”, *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 4/1 (2020): 85-100.

öğrendiği Arapçayı diğer derslerde uygulama imkânı bulduğunda motive olarak öğrenimindeki başarısını artıracaktır.²³ Bu çerçevede öğrencilerin Arapça derslerine yönelik tutumlarını geliştirmek için, yöntemlerin iyileştirilmesi, öğrenciyi sınıf içinde ve dışında etkin kılacak yöntemlerin kullanılması, öğrenciye özyeterlik inancının kazandırılması, mesleki alanlara yönelik gereklilik düşüncesinin uygulamalı bir şekilde işlenmesi gibi adımlar atılabilir.²⁴ Günümüzde Arap dünyasıyla olan ilişkilerdeki bunca gelişmeye, hazırlık sınıflarındaki Arap hocaların istihdamına ve yöntemlerin geliştirilmesine rağmen İlahiyat hazırlık sınıfı öğrencilerinin hala Arapça derslerinde kaygılı olduğu gözlenmektedir.²⁵

Türkiye’de Arapça öğretimindeki gelişmeler ders ve etkinlik kitaplarının yazımındaki gelişmeleri de hızlandırmıştır. Türkiye’de veya yurt dışında telif edilmiş, ilköğretimden üniversite seviyesine kadar modern öğretim yöntemlerine göre hazırlanmış ders ve etkinlik kitapları ve özellikle üniversitelerin hazırlık sınıflarını hedefleyen kitap serileri son yıllarda denenmekte ve akademik araştırmalara konu edilmektedir. Bunlardan bir kısmı gramere bir kısmı kültür-iletişim diline ağırlık vermiş, bazıları ise dil becerileriyle ilmi metinlerin okunmasını birleştirmeyi hedeflemiştir. Yapılan akademik araştırmalar her birinin

²³ Hasan Soyupek, “Yabancı Dil Öğretimi Bağlamında Arapça Öğretiminde Motivasyonun Önemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/20 (2008): 179-197; Tahsin Deliçay, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Öğrenmedeki Motivasyon Düzeyleri”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 10/1 (2005): 59-74; Kamil Coştu, “Arapça Eğitiminde Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler”, *Bartın Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (2016): 29-56.

²⁴ Recep Uçar, “Din Öğretimi Kurumları Öğrencilerinin Arapça Derslerine İlişkin Tutumları ve Tutum Geliştirme Önerileri”, *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 3/3/1 (2017): 87-112.

²⁵ Serpil Akmeşe, *İlahiyat Fakültesi Arapça Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine Ait Tutumları ve Kaygıları Üzerine Bir İnceleme (Marmara Üniversitesi Örneği 2017-2018)*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 107-112.

artı ve eksilerini ortaya koymaktadır.²⁶ Yöntem konusunda söylediklerimiz burada ders kitapları için de geçerlidir; yani hazırlanacak ders kitabının muhtevası kadar, nasıl ve hangi şartlar altında işleneceği de önemlidir.

Türkiye’de Arapça öğrenimine yönelik beklentilerin artmasıyla birlikte son yıllarda Arapça dersleri gittikçe daha alt sınıflardan başlatılır olmuştur. MEB’in hazırladığı “Özel Öğretim Kurumları Okul Öncesi Arapça Öğretim Programı” özel okullara bu imkanı sağlamıştır. Günümüzde bazı özel okullarda Arapça eğitimi anaokulundan itibaren başlatılabilmektedir.²⁷ Ayrıca yine MEB Arapçayı ilkokul ikinci sınıftan itibaren seçmeli ders olarak koymuş,²⁸ fakat tüm bu programlar arasında belli bir bütünlük ve devamlılık olmadığı için bu seviyedeki Arapça öğretimi henüz başarılı görülmemiştir.²⁹

Türkiye’de Arapça öğretiminin yapıldığı farklı bir alan da klasik medreselerdir. Bu medreseler veya medrese usulüyle Arapça öğreten

²⁶ Bk. Büşra Kaçmaz, *el-Arabiyyetu li’l-câmi’ât (Akademik Arapça) Adlı Arapça Öğretim Setinin Muhteva ve Yöntem Açısından İncelenmesi* (Şırnak: Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 32-35; Aymen Mortaç, *Türkiye’de Arapça Öğretimi Açısından “Silsiletü’l-lisân” Ders Kitabının Değerlendirilmesi* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2019), 28; Gül Şen Yaman, “Türkiye’de Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretimi Kitaplarında Kültür Aktarımı: Miftâhu’l-Arabiyye Arapça Öğretim Seti Örneği”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 25 (2021): 772-785; Hatice Kübra Özdemir, “*el-Kitâb fi te’allümi’l-‘Arabiyye” Adlı Serinin Arapça Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017), 538; Tunahan Sağlam, *Türkiye’de Arapça Öğretimi Açısından “Ebcet” Adlı Serinin Değerlendirilmesi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 75.

²⁷ Bu derslere yönelik bir öğrenme modeli tasarısı için bkz: Meryem Melike Güngenci, “Okul Öncesi Eğitimde Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretiminde Kuantum Öğrenme Modelinin Kullanımı”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 31 (2022): 1080-1089.

²⁸ Millî Eğitim Bakanlığı (Komisyon), *İlköğretim Arapça Dersi Öğretim Programı* (Ankara: MEB, 2016). <https://dogm.meb.gov.tr/www/ilkogretim-2-8-arapca-ogretim-programi-yeni/icerik/433> (Erişim: 16 Temmuz 2024).

²⁹ Hüseyin Polat, “Arapça Öğretmen Adaylarının 2-8 Sınıf Arapça Öğretim Programına İlişkin Görüşleri”, *Researcher: Social Science Studies* 7/3 (2019): 178-189.

benzer mekanlar, Arapça öğretimi için ayrılan sürenin uzun olması, gramere ağırlık verilip dil becerilerinin ve modern Arapçanın ihmal edilmesi gibi eksikleri sebebiyle eleştirilmiştir. Son yıllarda bu eksiklerini giderme yolunda adım atan klasik medreseler gerek müfredata ekledikleri yeni eserlerle gerekse dil becerilerini programlarına eklemek suretiyle, Arapça öğretiminin ıslah etmeye çalışmaktadırlar.³⁰

2. Türkiye’de Kur’ân Öğretimi (Serüveni, Problemleri, Beklentiler)

Osmanlı’da Kur’ân öğretiminin ilk sıbyan mekteplerinde başladığını daha önce söylemiştik. Bu öğretim bir Müslüman olarak çocuğun dinini öğrenmesinin bir parçasıydı. Arapçayı öğrenmek için çocuğun medreseye devam etmesi ve diğer ilimleri öğrenmesi gerekiyordu. İlim tahsiline devam edenler, zamanla bu ikisini hayatında birleştiriyordu. Cumhuriyet döneminde Kur’ân’ın bir ibadet olarak okunması ve Arapçanın sadece İslami ilimleri tahsil edenler için araç olacak miktarda öğretilmesi şeklindeki anlayış uzun süre devam ettirilmiş, dolayısıyla Arapça öğretiminin hedefleri açısından önceki döneme göre daha daraltıcı bir tutum sergilenmiştir. Din eğitiminin tamamen yasaklandığı ve Arapçanın müfredatlardan çıkarıldığı tek parti döneminde³¹ nicelik ve nitelik açılarından sınırlandırılmış bir Kur’ân öğretimi, devletin tekelinde ve sıkı denetiminde gerçekleşmişti. Bu öğretimde Kur’ân’ın sadece lafzının öğretimi hedefleniyor,³² hafız veya din görevlisi yetiştirilmek isteniyordu. Din öğretiminin yasaklanmasına rağmen -sınırlı da olsa- Kur’ân kurslarının açık olmasının, bu öğretimin

³⁰ Ramazan Korkut, “Genel Öğretim İlkeleri Açısından Şark Medreseleri’nde Arapça öğretimi”, *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler (Uluslararası Sempozyum)* (Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2023), 515-538; Mehmet Yalar, “Şark Medreselerine Analitik ve Eleştirel Bir Bakış”, *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler (Uluslararası Sempozyum)* (Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2023), 83-94.

³¹ Bk. İhsan Çapcıoğlu, “Din-Siyaset-Laiklik Ekseninde Türkiye’de Din Öğretimi”, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2/1 (2009): 21-40.

³² Tek parti döneminde Kur’ân öğretiminin kesintiye uğramadığını savunan şu makale bizim tezimizle çelişmiyor, aksine tezimizi destekler niteliktedir: Muzaffer Deniz, “Tek Partili Dönemde Açılan Kur’an Kursları”, *Turkish Studies* 11/6 (2016): 1-16.

sınırlandırılmış ve yönlendirilmiş hedefleriyle ilgili olduğu ifade edilebilir. Kur'ân kurslarının Kur'ân okumayı veya ezberlemeyi isteyen tüm gençlere ve yetişkinlere yönelik bugünkü kurslar haline gelmesi 1965'ten sonra gerçekleşmiştir.³³ 2000'li yıllara kadar gelen süreçte Kur'ân öğretimine dair hazırlanan talimatname ve müfredatlar incelendiğinde, Kur'ân öğretimindeki amacın onu usulüne uygun okumak ve/veya ezberlemek olduğu anlaşılmaktadır. Bu da ibadetlerin yerine getirilmesiyle imamlık vb. meslekleri icra edecek kişilerin bu okuma yeteneğine sahip olması hedeflerine matuftu. Aslında Kur'ân öğretimi özelinde bu hedef başlangıçtan günümüze kadar hiç değişmemiştir. İmam-hatiplerde veya ilahiyat fakültelerinde Arapça öğretimi olmakla birlikte, başlangıçtan günümüze kadar Kur'ân kurslarında Arapça öğretimi müfredatta yer almamıştır.³⁴ 1971'den sonra Kur'ân kurslarının müfredatına meal okumanın da yerleştirilmesi, aynı anlayışın devam ettiğini göstermektedir.³⁵

Din öğretimindeki yaş sınırının kaldırılmasıyla birlikte 2013 yılından itibaren DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'ân Kursları programını başlattı. Hem okulöncesi müfredatını hem de dini bilgiler ve Kur'ân öğretiminin uygulandığı bu kurumlar her yıl artan bir şekilde toplumun teveccühüne mazhar olmuştur.³⁶ Bu kurslarda Kur'ân dersi kapsamında harfler, hareketler, cezm, şedde, uzatma harfleri gibi temel bileşenler öğretildikten sonra Kur'ân okumaya geçilmekte, ibadet için gerekli olan sûre, ayet ve

³³ Zeki Salih Zengin, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Kur'ân Kurslarının Kurulması ve Gelişimi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2011): 1-24.

³⁴ Söz konusu belgelere yönelik bir inceleme için bkz: Meryem Karataş, "Kur'ân Kursu Talimatname ve Müfredatlarının Amaç Bağlamında İncelenmesi (1924-2000)", *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2020): 342-362. Güncel Kur'ân kursları müfredatlarını incelemek için bkz: Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), Kur'ân Kursları Eğitim Programları, <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/sayfa/489> (Erişim: 12 Temmuz 2024).

³⁵ Karataş, "Kur'ân Kursu Talimatname ve Müfredatlarının Amaç Bağlamında İncelenmesi", 351.

³⁶ Salih Aybey, "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarının Eğitim-Öğretim Faaliyetleri ve Problemleri (Zonguldak İli Örneği)", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/2 (2019): 207-240.

dualar ezberletilmekte,³⁷ ayrıca ahlak ve değerler kapsamında -yoğun bir müfredat olması hasebiyle eleştirilen-³⁸ akademik bilgiler verilmektedir. Yapılan araştırmalar, bu okulların da kendine özgü sorunları olduğunu gösteriyor. Bu yaştaki çocuklara eğitim verecek kişilerin, uzmanlık eğitimi veren özel bir bölümden mezun olmaları gerektiği için, ilahiyat fakültelerinde buna özgü bölümlerin açılması gerekiyor.³⁹ Aynı durum yine DİB tarafından her yıl düzenlenen Yaz Kur’ân Kursları için de geçerlidir. Zira yetişkinlere hizmet vermek üzere yetiştirilmiş olan cami görevlilerinin küçük çocuklara eğitim vermesi pedagojik açıdan bazı hatalarla sonuçlanabilmektedir.⁴⁰ 4-6 Yaş Grubu Kur’ân Kurslarında ayrıca müfredat ve ders içeriklerinin de bu yaştaki çocukların gelişim özelliklerine göre tasarlanması, seviyelerinin üzerinde beklentiler oluşturulmaması gerekir.⁴¹

Günümüzde Kur’ân öğretimine yönelik yeni yöntemler önerilmekte veya var olan yöntemlerin ıslah edilmesine çalışılmaktadır.

³⁷ Fatmanur Çelik – Ahmet Çakmak, “Öğreticilerin Gözünden 4-6 Yaş Kur’ân Kursu Öğretim Programındaki Soyut Kavramların Öğretimi Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 21/45 (2023): 1-34; İbrahim Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur’ân Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 42.

³⁸ Münir Ecer – Ahmet Çakmak, “Bir Meta-Sentez Çalışması: Öğreticilerin Gözünden 4-6 Yaş Kur’ân Kursları”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 21/2 (2021): 803-831.

³⁹ Bk. Süleyman Şen, *4-6 Yaş Grubu Çocuklarda Kur’an Tasavvuru*, (Uşak: Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 98; Samet Yağcı, “Öğreticilere Göre Diyanet İşleri Başkanlığı ve Müftülüklerin 4-6 Yaş Grubu Kur’ân Kursları Çalışmaları”, *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 11 (2020): 195- 221; Muzaffer Üzümcü – Nuran Çınar, “Öğreticilerine Göre Diyanet 4-6 Yaş Kur’ân Kursları (Çorlu Örneği)”, *Trabzon İlahiyat Dergisi* 7/1 (2020): 7-51; Mehmet Korkmaz, “4-6 Yaş Grubu Kur’ân Kursu Öğreticilerinin Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 1/53 (2020): 237-261.

⁴⁰ Şükrü Keyifli, “Yaz Kur’ân Kurslarında Eğitim ve Öğretim”, *EKEV Akademi Dergisi* 23/79 (2019): 361-378.

⁴¹ Cemal Tosun - Fatma Çapcıoğlu, “4-6 yaş Kur’ân Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi”, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5/5 (2015): 705-720, 716.

Tümdengelim ve çözümleme yöntemiyle yapılacak bir Kur'an öğretimini teklif eden Ahmet Bayraktar, Kur'an dili olan Arapçanın öğretimine değinmiyor.⁴² Ayrıca Bayraktar'ın teklif ettiği yöntemdeki "Latin harfleriyle destekleme" ilkesi, Yusuf Alemdar'ın makalesinde "tam bir felaket" olarak niteleniyor ve öğrenmeyi olumsuz etkileyen bir etken olarak zikrediliyor. Araştırmaların birleştiği husus, yaz kurslarında Kur'an öğreten kişilerin pedagojik yeterliliğe sahip olma zorunluluğudur. Alemdar, iyi bir Kur'an okuyucusunun dikkat etmesi gereken hususlara değinirken manayla ilgili unsurları zikretmiş, fakat Kur'an öğretimiyle Arapça öğretiminin birleştirilmesine dair bir şey söylememiştir.⁴³ Mehmet Taha Baran ise -görebildiğimiz kadarıyla- ilk kez Kur'an kurslarındaki Kur'an öğretimiyle Arapça öğretiminin birlikte yapılması gerektiğini ileri süren bir teklifte bulunmuştur. Baran'ın teklifi, yarı-özel medreselerde olduğu gibi Diyanet'e bağlı Kur'an kurslarında da Arapça öğretilmesi şeklindedir.⁴⁴

3. Türkiye'de Arapça Öğretimi ile Kur'an Öğretiminin Birbirinden Kopuk Oluşu

Kur'an-ı Kerim ile Arapça arasındaki ilişki ayrılmazlık ilişkisidir. Çünkü Kur'an, sadece belli mesajlar veren bir kitap değil, aynı zamanda söylediği şeyi mucizevi düzeyde bir edebi üslupla söyleyen bir kitaptır. Ses ve sentaks üstünlükleriyle mana üstünlüğünü kendinde birleştirmiş ve insanlara belagi bir metinle hitap eden bir kutsal kitapta bu iki tarafı birbirinden ayırmak, bizce artık bir sorun olarak görülmelidir. Dolayısıyla bu telazüm ilişkisi bu makaledeki tezin teorik temelini teşkil etmektedir. Yani Kur'an öğrenmek isteyen birinin Arapça öğrenmek istemeyişi artık bir çelişki olarak kabul edilmelidir. Zira ilk başta

⁴² Bk. Ahmet Bayraktar, "Yeni Kur'an Okuma Öğretim Yöntemi", *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* 1/1 (2017): 54-101.

⁴³ Yusuf Alemdar, "Teknik ve Estetik Açından Kur'an Öğretme ve Okumaya Dair Bazı Gözlem ve Görüşler", *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2008): 213-252.

⁴⁴ Mehmet Taha Baran, "Kur'an Kursları Öğretiminde Medrese Modeli ve Arapça Eğitiminin Ehemmiyeti", *Yeniden Yapılandırmanın Eşiğinde Kur'an Kursları: Yecder IV. Ulusal Din Görevlileri Sempozyum Bildirileri* (27 Nisan 2013 – İstanbul) (İstanbul: Yecder, 2014), 262-266.

Arapçayı önemsemeyip çocuklarımıza Kur’an’ın sadece lafzını öğretmeyi, sonra da Arapça öğrenmedikleri takdirde onlara meal okutmayı tercih ettiğimizde, söz konusu ayrılmazlık ilişkisini bozmuş oluyoruz. Meal okumanın hiçbir zaman Kur’an’ı asıl dilinden anlayarak okumanın yerini tutmayacağı açıktır. Bu yüzden birçok İslam alimi, Arapça öğrenmeyi Müslümanlar için farz görmüştür.⁴⁵

Türkiye’de Osmanlı’dan günümüze kadar devam eden Kur’an öğretimiyle Arapça öğretimi, her ikisi de Cumhuriyet dönemindeki belli kesinti ve sınırlamalara rağmen devam etmeyi başarmıştır. Ancak ilginç olan şey, bu ikisinin birbiriyle ilgisiz iki alanmışçasına ayrı iki yolda ilerlemesi, daha doğrusu Kur’an okumayı öğrenenlerin bu kitabın dili olan Arapçaya ilgisiz kalmaları, bunlardan bazılarının daha sonraki bir dönemde Arapça öğrenimi için ayrıca ve yeniden bir başlangıç yapmalarıdır. Kur’an öğretimi her çocuk için, Müslüman olmanın bir gereği olarak ve bir ibadetin öğretimi şeklinde uygulanmakta iken Arapça öğretimi ancak belli okullarda ve belli programlar dahilinde daha sonra gerçekleştirilmektedir. Çocuk Kur’ân okumayı öğrenirken, bu kitabın hangi dilde olduğuna, bu dilin geçmişte ve günümüzde kimler tarafından konuşulduğuna, bu dille iletişimin mümkün olup olmadığına, dahası bu dilin öğrenilebilir bir dil olup olmadığına dair bir bilince sahip olamadığı gibi, okuduğu Kur’ân’ın aynı zamanda anlamına vakıf olabileceği bir kitap olduğunu da düşünemiyor. Herhangi bir yabancı dilde “okuma” eyleminin amacı “anlamak” iken,⁴⁶ burada Kur’ân okumanın “anlama” amacı olmaksızın icra edilen bir eylem olması ya da çocuğun kendi seviyesine göre en azından bu yola girdiğini hissedemeyişi, Kur’ân’ın ulaşılamazlığına ve belki de oradan Arapçanın kavranamazlığına götürmektedir.

Son yıllardaki gelişmeler çerçevesinde hem Kur’ân öğretimindeki yaş sınırı kalkmış ve bu sayede Kur’an öğrenim yaşı yaz kurslarında ve

⁴⁵ Abdurrahman b. İbrahim el-Fevzân, “Ta’lîmu’l-Kur’âni’l-Kerîm tedebbûran li-gayri’n-nâtîkîne bi’l-‘Arabiyyeti” *el-‘Arabiyyetu li’n-nâtîkîne bi-gayrihâ* 5 (2007): 227-268.

⁴⁶ Davud Abduh, *Nahve ta’lîmi’l-lugati’l-Arabiyyeti vazîfiyyen* (Kuveyt: Müessesetü Dâru’l-Ulûm, 1979), 15.

DİB'in 4-6 yaş grubu kurslarında okulöncesi çağına kadar inmiş hem de Arapça öğreniminin önündeki engeller kaldırılmış, özel okullarda okulöncesi çağına kadar, devlet okullarında da -seçmeli de olsa- ilkököl ikinci sınıfa kadar bu alan genişletilmiştir. Ancak yaşça geriye çekilen bu iki öğretimde ne Kur'an öğretimi Arapçayla ilişkilendirilmiş ne de Arapça öğretiminin Kur'an'la bir ilgisi kurulmuştur. Yine her iki öğretim de kendi kulvarında diğerinden ayrı olarak yoluna devam etmektedir. Örneğin Kur'an öğretimi, Arap harflerinin nasıl okunacağı bilgisiyle başladığı gibi Arapça öğretimi de ufak farklılıklarla yine bu harflerin veya kelimelerin öğretimiyle başlamaktadır; fakat Kur'an öğretilen çocuklar bu yabancı dil öğretiminden mahrum edilmekte ve bu erken fırsat kaçırılmış olmaktadır.

Bu iki öğretiminin birbirinden tamamen ayrı iki farklı noktadan hareket ediyor oluşunun arkasındaki düşüncelerden biri, bir ibadet olarak Kur'an okumanın onu anlamaksızın da mümkün olarak görülmesi, Kur'an'ın lafzi okunmuş ve ezberlenişinin onun anlaşılmasına öncelenmesidir. Yine bu kopukluğun arkasındaki düşüncelerden bir diğeri, Arapçanın bir yabancı dil olarak öğreniminin önemsenmeyişi, önemsendiği durumda da onun bir yabancı dil olmaktan ziyade İslami ilimlere vakıf olmak için gerekli olan teknik bilgiler olarak ele alınmasıdır.

Bunun yanı sıra elbette bizzat Arapçanın konumundan veya ona olan yaklaşımlardan kaynaklanan bazı sorunlar, yine Arapçanın bir yabancı dil olarak öğretimini büyük bir mesele haline getirmektedir. Nitekim hem varlığının bozulmadan çağlar boyunca korunmuş olması hem grameri, belagati, sözlükçülüğü ve dil öğretimi üzerine çağlar boyunca çalışılmış olması, onun tam anlamıyla kuşatılması için küçük yaşta başlanıp yıllara yayılan bir şekilde planlı ve tedrici bir öğretimle öğrenciye aktarılmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca Batılı oryantalist çalışmaların, iki yüzyıldan beri Arapça hakkında yaydıkları olumsuz propagandalar, özellikle bizim gibi Batılılaşma hedefi olan toplumlarda Arapçaya dair olumsuz bir önyargı taşınmasına sebep olmaktadır.⁴⁷

⁴⁷ Söz konusu propaganda örnekleri için bkz: Çelik, *Nahivde Tecdid Çabaları*, 285 vd.

Türkiye’de Arapça öğretimini zorlaştıran bir başka mesele, bu dilin yıllarca gramer-tercüme metoduyla öğretilmiş olması, dil becerilerinin kazandırılmaması ve günümüzde de hala bu metodun ısrarla devam ettirilişidir.⁴⁸

Kur’an öğretiminin Arapça öğretiminden ayrı bir kulvarda ilerleyişi, sadece Türkiye’ye özgü bir durum da değildir. İslam alimleri bu konuda farklı yaklaşımlar ileri sürmüşlerdir. Bir görüşe göre çocuklar önce okuma yazmayı sonra Kur’an’ı öğrenmeli, bir başka görüşe göre çocuklar her şeyden evvel Kur’an’ı öğrenmeli, üçüncü bir görüşe göre Kur’an öğrenimiyle diğer becerilerin öğrenimi beraber gerçekleştirilmelidir. Çocuk yaşta Kur’an öğrenmenin ve ezberlemenin ehemmiyetinde bütün alimler hemfikir olmakla birlikte, okuma yazma ve diğer derslerin onunla birlikte mi yoksa ondan sonra mı olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Burada Endülüslü alimlerin okuma yazmayı ya Kur’an’dan önce veya onunla birlikte öğretmeleri ve dil melekesinin kazandırılmasını önemseyişleri dikkat çekicidir.⁴⁹ Çok dilli ve çok kültürlü bir toplumsal hayata sahip olan Endülüs’te dil öğretiminin önemi kavranmıştı, bu yüzden Kur’ân derslerinin yanı sıra okuma ve yazma dersleri de ilköğretim düzeyinde zorunlu dersler arasındaydı ve birlikte öğretiliyordu.⁵⁰ Bugün Kur’an öğretiminde anlamı önemsemeksizin lafız odaklı bir öğretim yapılması sorunu, İslam ülkelerinin birçoğunda bulunuyor. Bu yüzden söz konusu sorunun üstesinden gelmek isteyen bazı araştırmacılar, okulöncesi çağındaki çocukların ilk Kur’an öğreniminde onlara Kur’an bilincini ve seviyelerine göre bazı anlamları vermeyi içeren bazı yöntemler önermekte ve farklı dil

⁴⁸ Candemir Doğan, “Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretiminde Öğrenim-Öğretim Konusu ve Aracı Olan Dil Orijinli Sorunlar ve Çözüm Yolları”, *EKEV Akademi Dergisi* 2/3 (2000): 147-168.

⁴⁹ Bourouba Mohammed Lamine, “Ta’lîmu’l-Kur’ani’l-Kerîm ve ‘ulûmihî li’l-etfâl: ehemmiyetuhû ve esâlfibuhû ve keyfiyyetu’r-rukiyyi bihî”, *Mecelletu’ş-Şihâb* University of El Oued, Cezayir, 5/1 (2019): 9-44.

⁵⁰ Kadir Erbil, “Endülüs’te Çocuk ve Eğitim”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2024): 353-380.

becerilerini bu yöntemde mezcetmektedirler.⁵¹

Küçük yaşta Kur'an dersi alan öğrencilerin önemli bir kısmı hayatlarının ilerleyen dönemlerinde Kur'an kurslarına veya imam-hatiplere giderek bir şekilde Arapça öğrenimiyle de muhatap olmaktadır. Özellikle hafızlık yapanların büyük bir kısmı, daha sonra Arapça öğretimiyle de karşılaşır. Kur'an Arapça olmasına rağmen, onu öğrenen ve hatta baştan sona ezberleyen binlerce çocuğun, daha sonra tamamen farklı bir dilmişçesine Arapçayla muhatap olması, Arapça öğretimindeki psikolojik sorunlardan birinin temelini oluşturmaktadır.

Türkiye'nin son yıllara gelinceye kadar Arap ülkeleriyle olan ilişkisindeki sınırlılık, sosyal hayata da yansımış ve Arapça öğretimini olumsuz etkileyen başka bir etken olmuştur. Malezya'daki Arapça öğretimini değerlendiren Ahmet Turan Arslan, bölge halkının Araplardan bize göre daha uzak olmalarına rağmen Araplarla ilişkilerde ve iletişimsel dil becerilerinde bizden daha ileride olduklarını tespit etmiştir.⁵² Bizim de son yıllarda Arap ülkeleriyle olan ilişkilerimizdeki gelişmelerin, mevcut olumsuz durumu, Arapça öğrenimi lehine bozacağını takdir ediyoruz.

4. Türkiye'de Arapça Öğretimi ile Kur'ân Öğretiminin Birleştirilme İmkânı

Burada ileri sürdüğümüz teklif, Kur'ân veya Arapça öğretim yöntemlerinin ıslah edilmesiyle ilgili değildir. Aksine bu teklif, ikisini aynı anda ve benzer noktalarını birleştirerek icra etmeyi hedeflemekte, Arapça öğretimini Kur'ân öğretiminin ayrılmaz bir parçası kılmayı talep etmektedir. Gerek Kur'ân öğretimine gerekse Arapça öğretimine yönelik yapılan geliştirme çalışmaları, temelde zihniyet aynı olduğu için belli bir sınırı aşamamıştır. Burada bizim ileri sürdüğümüz teklifte ise her şeyden

⁵¹ Bk. Semire bt. İdris İsa Felate, "Tevzîfu't-tarîkati't-tekâmüliyye li-tedrîsi'l-luga: fi tedrîsi'l-Kur'âni'l-Kerîm ledâ riyâzi'l-etfâl", *Buhûsu'l-mü'temeri'd-düvelî es-sânî li-tatvîri'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye- el-Bî'etu't-ta'limiyye li'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye: el-Vâki' ve âfâku't-tatvîr* (Suudi Arabistan: Melik Suud Üniversitesi, 2015): 6/337-368.

⁵² Ahmet Turan Arslan, "Malezya'da Din Eğitimi ve Arapça Öğretimi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13-14-15 (1997): 27-52, 50-51.

önce bir zihniyet değişimiyle işe başlanmaktadır. Teklifimiz, çocukların ilk başta yani dört yaşında Kur’ân öğrenmesi için gönderildiği yaz kursu veya okulöncesi programlarında, Kur’ân öğretimiyle birlikte Arapça öğretiminin de verilmesi talebi şeklinde olup, burada Arapçanın öğretilmesi iki hedef doğrultusunda gerçekleştirilecektir: Birincisi yabancı bir dil olarak Arapçanın bir iletişim dili olması ve Arap olsun olmasın tüm Müslümanların aralarında anlaşabilmelerine imkân sağlayan, yaşayan tabii bir dünya dili olarak görülmesi; ikincisi ise bu öğretimin, eğitim sürecinin ilerleyen safhalarında Kur’ân’ın özgün Arapça metnini anlayarak okumamıza imkân verecek bir öğretim olarak görülmesidir. Mademki Türkiye’de öğrencilerin büyük bir kısmına hem Kur’ân öğretilmeye hem de Arapça öğretilmeye çalışılıyor veya Arapça öğretimine yönlendirilmeyenler de onun anlamını mealler üzerinden kavramaya çalışıyor, o zaman bu iki öğretim neden farklı zamanlarda ve farklı programlarda başlatılsın? Bu öğretimlerin ikisini tek ve aynı şey olarak görmüyoruz, fakat şunu söyleyebiliriz ki; tek seferde halledilecek işi iki farklı zamanda ve bölünmüş bir zihniyetle halletmeye çalışmak, hem zaman hem insan israfı değil midir? Ayrıca Müslümanların dünya genelinde yaşadığı sorunlar, artık aralarında anlaşabilecekleri ortak bir iletişim dilinin varlığını da gerekli kılmaktadır. Özel anaokulları ve resmi ilköğretimler çocuklara İngilizce öğretme konusunda yarıştıklarına göre, Müslümanların -geç kalmış da olsa- bu dönemde onlara Arapça öğretmeye başlaması kadar doğal ne olabilir? Zira bu yaş/lar, yabancı dil öğrenimine başlamak için kritik bir yaş olması hasebiyle önemlidir.⁵³ O halde buradaki zihniyet değişimi, Arapçayı Kur’ân dili olmasının yanı sıra, bir yabancı dil olarak da öğretmeyi-öğrenmeyi bir ihtiyaç olarak görmemizdir. Her iki hedefi de içermesi yönüyle Türkiye’deki okulöncesi programlarında yapılacak Arapça öğretimi, okulöncesi programlarındaki İngilizce öğretiminden farklı olacaktır.

Yine burada ileri sürdüğümüz teklif, Kur’ân öğretimiyle Arapça öğretimini, birbiriyle örtüşen tek ve aynı şey kılmayı da hedeflemiyor.

⁵³ Murat Özüdoğru - Hakan Dilman, *Anadil Edinimi ve Yabancı Dil Öğrenim Kuramları* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2014), 57.

Çünkü başlangıçta ve belli noktalarda kesişmeler de ikisi kısmen farklı muhtevalara sahip olarak ilerlemektedirler. Örneğin Kur'ân öğretiminde, tecvidli okuma ve diğer kurallar da öğretilir, ayrıca küçük yaştan itibaren çocuklara belli süreler ezberletilir. Bugün birçok İslam ülkesinde Kur'ân öğretimi hala kendine mahsus cüzler üzerinden yapılıyor.⁵⁴ Bu cüzlere bakıldığında, bazılarında okumanın yanı sıra yazmayı da öğrettikleri, ayrıca Kur'ân'dan cümlelerin yanı sıra günlük hayattan Arapça cümlelerin de alıştırma eklediği görülüyor. Diğer yandan Arap ülkelerinde hazırlanmış bazı okuma kitapları, Kur'ân okumayı değil Arapça okumayı öğretmekte, fakat biraz önce saydığımız cüzlerle aynı yöntemi takip etmektedir. *el-Cüz'ü'r-Reşîdî* bunların en meşhur olanlarından. Türkiye'de ve Suriye'de faaliyet gösteren İtkan eğitim kurumlarının güncellediği cüzün arkasındaki tanıtım yazısında, bu cüzün hem Arapça okumaya hem de Kur'ân okumaya bir başlangıç teşkil ettiği ifade edilmektedir.⁵⁵ İster Kur'ân öğretmeye ister Arapça öğretmeye yönelik olsun, bu tür cüzlerin ortak hedefi daha ziyade okumayı öğretmeye odaklanmış olmaları ve harflerden başlayarak hecelere, kelimelere ve cümlelere ulaştıran tedrici bir yol izlemeleridir. Arap ülkelerinde Arapça harfleri veya genel olarak Arapçayı anaokulu çocuklarına öğreten kitapları incelediğimizde, bunların okuma ve yazmayı birlikte ele aldıklarını ve bazı kitaplarda basit diyalogların da bu çerçevede verildiğini görüyoruz. Biz bu kitaplardan istifade etmenin gerekliliğine inanmakla birlikte, onların alınıp Türkiye'de aynen uygulanmasını doğru bulmuyoruz. Aksine Türkiye'de okulöncesinde uygulanacak bir Arapça öğretimi, daha önce söylediğimiz ikili hedefi gözetmesinin yanı sıra, anadili Arapça olmayanlara Arapça öğretme

⁵⁴ Bk. Yüsrâ bt. Muhammed eş-Şahid Mahmud, "et-Ta'lîmu'l-Kur'ânî li'l-ettfâl el-mebnî 'ale'l-kavâidi'l-hicâiyye: et-te'sîl ve melâmihu't-tatavvur", *Buhûsu'l-mü'temeri'd-düvelî es-sânî li-tatvîri'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye- el-Bî'etu't-ta'lîmiyye li'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye: el-Vâki' ve âfâku't-tatvîr* (Suudi Arabistan: Melik Suud Üniversitesi, 2015): 5/7-49.

⁵⁵ Abdülmecid el-Kal'acî – Muhammed Salih et-Tabbâh, *İtkânü esâsiyyâti'l-kırâeti'l-'Arabiyye: el-Cüz'ü'r-Reşîdî (İzâfe ve ta'dîl)* İtkan Eğitim ve Kalkınma Derneği, t.y., (2. baskı).

tekniklerine göre hazırlanmış bir program olmalıdır. Çünkü Arapçayı anadili olarak öğretmeyle yabancı dil olarak öğretme arasında temelde bir fark olmalıdır.⁵⁶

Teklifimiz doğrultusunda istihdam edilecek öğretmenler, anadili Arapça olan veya Arapçayı tüm dil becerileriyle neredeyse anadili kadar bilen, okulöncesi öğretmenliği alanında formasyonu olan kişilerden seçilmelidir. Bu kişilerin aynı zamanda çocuklara başlangıç seviyesi Kur’ân dersleri de verebilecek seviyede Kur’ân okuma bilgisine sahip olması beklenir. DİB’e bağlı yaz kurslarıyla okulöncesi programlarında, Arapça ve Kur’ân öğretiminde beklenen öğretmen profili budur. Ancak bu nitelikte öğreticinin hemen bulunması zor olacağından, her ilde belli sayıdaki pilot uygulama merkezlerinde bu ilke uygulanmalı veya bu kurumlardaki öğreticilere söz konusu pedagojik formasyon kazandırılmalıdır. Ayrıca DİB’e bağlı kurumlardaki Arapça öğretimi, Kur’ân öğretimini zayıflatmayacak şekilde olmalıdır.

Bu seviyede verilecek Arapça dersleri, Kur’ân okuma derslerinin başlangıç seviyesiyle de kesişmektedir. Ancak Arapça öğretiminde sadece okuma becerisine odaklanılmaz. Aksine bu öğretimde en temel seviyeden itibaren dört dil becerisi olan “duyduğunu ve okuduğunu anlama, kendini sözlü ve yazılı ifade etme” becerilerinin kazandırılması hedeflenmeli, öğrencinin seviyesine uygun şekilde programlar hazırlanmalıdır.

Çocukların küçük yaşta ilk muhatap oldukları Kur’ân dersleri, Arap harflerinin öğretimi, sonra harflerin başta-ortada-sonda yazılışlarını tanıtımı, sonra sırasıyla hareketler, med harfleri, cezim, şedde, med işareti ve giderek daha karmaşık kelimelerle en son kısa sûreler şeklinde gerçekleştiriliyor. Okulöncesi çocuklara Arapça öğretiminde ise harfler o harflerle başlayan ve sonra da o harfleri içeren kelimeler eşliğinde seslendirme ve yazma çalışması şeklinde verilir. Tabii çocuğun fiziksel gelişimine uygun şekilde, düz ve eğik çizgilerle, boyama ve eşleştirme alıştırmalarıyla belli bir mesafe katedildikten sonra bu

⁵⁶ Konuya dair bk. Ömer Yusuf Ukkâş, *en-Nahvu’l-gâib* (Beyrut: el-Müessesetü’l-‘Ara-biyye li’-d-Dirâsât ve’n-Neşr, 2003).

harflere geçilmelidir. Örneğin ت harfinin öğretiminde bu harfin başta yazılışına تفاعلة ortada yazılışına مفتح sonda yazılışına عنكبوت örneği, bu nesnelere resimleriyle birlikte verilir ve ت harfinin başta-ortada-sonda yazılışları, soluk noktaların üzerinden geçme şeklindeki yazı çalışması ve ayrıca seslendirme şeklinde işlenir. Çocuk daha ilk baştan itibaren, bir yandan kelimeleri, resimler ve öğretmenin telaffuzu sayesinde anlamları ve yazılışları ile birlikte -büyük oranda- öğrenirken, diğer yandan harfleri öğrenmeye başlar. Burada harflerin isimlerinden (cim, kaf, lam vb.) ziyade onların sesleri, kullanımları ve kelime içindeki yerleri önemlidir. Türkiye Diyanet Vakfı'nın *Harika Harfler Etkinlik Kitabı*'nda⁵⁷ resimler eşliğinde yapılan etkinlikler, resimlerin isimleri Türkçe düşünüldüğü için Arapça öğretmeye yönelik değildir. Yazma alıştırmalarının da olduğu bu kitap sadece harfleri öğretmeyi amaçlıyor. Bu kitabın daha geliştirilmiş hali, öğrencilere Osmanlı Türkçesi öğretmek için yeniden tasarlanabilir. Ancak Arapça öğreten kitapta resimler, Arapça telaffuzları ve yazılışlarıyla birlikte bir bütün oluşturmalıdır.

Daha sonra öğretmen bu resimleri zaman zaman en basit Arapça cümlelerle -mesela onları gösterip sorma şeklinde- tekrar ederek, okuma ve yazma becerilerinin eğitime konuşma-anlama etkinliğini de ekler. Öğrenci harfleri ve onların seslerini öğrenmenin yanı sıra belli nesnelere, hayvanların vs. isimlerini öğrenirken, bu arada her ikisini pekiştirmek için mesela "içinde ب sesini duyduğum resmi boyuyorum" gibi etkinlikler yapar; burada sayfada elma ve ördek resimleri vardır, öğrenci تفاعلة de mi yoksa بطة' da mı ب sesinin geçtiğini tespit ettikten sonra o resmi boyayacaktır. Böyle bir etkinlikte kelimelerin yazılışı değil seslendirilmesi önemlidir, bu yüzden söz konusu kelimeler daha önce geçmiştir ama bu resimlerin yanında yazılı olarak verilmez. Sonra kelimedeki eksik harfi yazma, kelimeyi harflerine/parçalarına ayırma, harflerine/parçalarına ayrılmış kelimeyi bütünleştirme, resimle kelimeyi eşleştirme, belli harflerle başlayan belli nesnelere/hayvanların resimlerini eşleştirme, hareke ve med harfi etkinlikleri gibi birçok

⁵⁷ Bk. Amine Kevser Karaca – Ayşe Yıldız Yıldırım, *Harika Harfler Etkinlik Kitabı* (Ankara: TDV, 2022).

etkinlikle bu konular pekiştirilir.⁵⁸ Bu arada sayıları, renkleri, aile bireylerini, bazı hayvan isimlerini ve temel bazı geometrik şekilleri şarkılar ve etkinlikler eşliğinde öğrenen öğrenci, bu bildikleri sayesinde basit diyaloglarla konuşma etkinlikleri de yapar. Başlangıç seviyesini geçen öğrenciler, sonraki yıllarda bu tür şarkılar eşliğinde sadece konuşma değil, aynı zamanda yazma-tamamlama (harf tamamlama, boşluk doldurma vb.) etkinlikleri de yapar.⁵⁹

Bu süreçte öğreticinin amacı öğrenciyi bir an önce Kur’ân’a geçirmekten ziyade, onun tedrici bir şekilde ilerleyerek ve harflerin doğru telaffuzundan başlayarak uzun cümleleri okumaya, oradan Kur’ân okumaya ve bu arada Kur’ân’ın Arapça bir kitap olduğu bilincini kuşanmaya ulaşmasını sağlamak ve bununla eş zamanlı olarak Arapça okuma, konuşma, yazma, duyduğunu anlama becerilerini de yine seviyesine göre edinmesini sağlamaktır. Bu programın bir yıl değil, okulöncesinden başlayıp lise son sınıfa kadar devam etmesi öngörüleceği için, ders-etkinlik kitapları da buna göre hazırlanır. Hangi kitabın kaç saatte/haftada verileceği ve nasıl işleneceği ile ilgili kılavuzlar da hazırlanmalıdır.

Okulöncesinden başlayıp liseye kadar devam edecek ve üniversitede de sürecek bir Arapça öğretiminde, dil becerileri öğrencinin o dile maruz kalması ve iletişim yoluyla kazandırılır. Ayrıca Arapça ve Kur’ân öğretimleri arasında bir tedahül ve birbirini besleme ilişkisi bulunur ve bu arada Kur’ân öğretiminde öğrencinin anadili de kullanılır. Bu süreçte öğrenciye gramer doğrudan değil dolaylı yoldan verilir, öğrenci gramer bilgisini farkına varmadan öğrenir. Basit düzeydeki bazı gramer terimleri ise yavaş yavaş ve liseden itibaren verilebilir. Böylece dil öğretiminde zamana yayılmış bir süreklilik yoluyla, öğrenciye dil melekesi kazandırılmış ve aynı zamanda ona Kur’ân’ın ve İslami ilimlerin diline dair bir bilinç ve teknik bir yöntem verilmiş olur.

⁵⁸ Örnekleri şu seriden istifade ederek yazdık: Rağde Cerâyihi, *Silsiletü ruvoâdi'l-gad: el-Lugatu'l-Arabîyye*, 4 kitap, (İstanbul: 'Âlemu Efkâr, 2022-2023).

⁵⁹ Bu tür şarkı ve etkinliklerin ayrıntıları için bk. Emine Yavuz, *Arapça Öğretiminde Çocuk Şarkılarının Kullanımı ve Uygulamaya Yönelik Etkinlikler* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

Sonuç

Türkiye’de Kur’ân öğretimi, en erken 4 yaşından itibaren başlatılmaktadır. Kur’ân okumayı öğrenen bu öğrencilerin bir kısmı daha sonra onu ezberlemektedir. Yine bu öğrencilerin önemli bir kısmı daha sonra imam hatip ortaokullarına ve liselerine, sonra da üniversite seviyesindeki farklı bölümlere giderek Arapça öğretimiyle karşılaşmaktadır. Burada Kur’ân öğretiminin erken yaşta başlatıldığı halde Arapça öğretiminin geciktirilmesi, kritik yaş fırsatının kaçırılması demektir. Üstelik “başlangıç seviyesi Kur’ân öğretimi” büyük oranda “başlangıç seviyesi Arapça öğretimi” ile kesişmektedir ki, bu öğretimlerin kesişen yerlerini buluşturmak bir fırsat olarak görülmelidir.

Söz konusu birleştirme girişimi, her şeyden önce bir zihniyet değişimini gerektirmektedir. Buna göre, Arapça öğretimi Kur’ân öğretiminin ayrılmaz bir parçası olarak görülmelidir. Ayrıca bu değişim, Arapçanın bizim için Kur’ân dili olmasının yanı sıra bugün dünyada kullanılan en önemli yabancı dillerden biri olması hasebiyle onu çocuklarımıza öğretmemiz gerektiği inancına dayalı bir bilincin inşasıdır.

Arapça öğretiminin Kur’ân öğretimiyle birleştirilmesi ve okulöncesinden başlatılması önemli olduğu kadar, onun öğretiminde nasıl bir yol izleneceği de önemlidir. Burada ileri sürdüğümüz teklifin temel ilkeleri şunlardır: Bu Arapça öğretimi bir yandan uzun vadede Kur’ân’ı anlamaya ve İslami ilimleri tahsil etmeye bir hazırlık iken diğer yandan Arapçayı tüm dil becerileriyle çocuklara kazandırmayı hedeflemektedir. Başlangıç seviyesi Kur’ân ve Arapça öğretimleri birleştirildiğinde, bu ikisi tek ve aynı şey kılınmayacak, aksine bazı kesişen noktaları birleştirilecek ve birbirini besleyen iki alan gibi inşa edilecektir. Bu öğretimi veren kişilerin okulöncesi öğretmenliği alanında uzman olup anadili Arapça olan veya Arapçayı anadili gibi bilen kişilerden seçilmesi veya bu formasyonun kendilerine kazandırılması son derece önemlidir. Bu öğretim bu imkân sağlanabildiği oranda uygulanmalıdır. Bu Arapça öğretiminde, herhangi bir yabancı dil öğretiminde hedeflenen şeyler ne ise aynıları, yani bilinen dört dil becerisinin öğrencilere seviyelerine göre kazandırılması hedeflenir. Buna yönelik resimli-etkileşimli ders ve etkinlik kitapları, öğretmen

kılavuzları, program izlenceleri, müfredatlar vb. hazırlanmalı, yıllara yayılmış bir tedricilikle bu öğretim gerçekleştirilmelidir. Bu iki öğretimin birleştirilmesiyle klasik Elifba kitapları yerine, yeni hazırlanacak kitaplar kullanılmalıdır. Öğretim programında ayrıca sesli ve görsel materyaller de kullanılmalı, sınıf içi ve dışı etkinliklerle söz konusu öğretim süreci pekiştirilmelidir. Yıllara yayılması gereken bu süreçte öğrenciye Arapça grameri değil Arapçanın kendisi öğretilir, basit seviyedeki gramer öğretimi ise lise seviyesine ulaşmış öğrencilere vermeye başlanır. Gramerin doğrudan verilmeyip dolaylı yoldan kazandırılması da yine ancak programın belirttiğimiz şartlar doğrultusunda uygulanmasıyla ancak faydalı olacaktır. Okulöncesi dönemden itibaren başlayacak bu Arapça öğretimi, herkes için Kur’ân öğretiminin ayrılmaz bir parçası olarak görülmeli ve özel okullar dışında DİB tarafından üstlenilmeli, devamı ise MEB ile koordineli şekilde devam ettirilmelidir. Bu öğretim sadece Arapça öğrenmek isteyenleri değil, Kur’ân öğrenmek isteyen herkesi kapsayan genel bir program olarak görülmelidir.

Kaynakça

- Abduh, Davud. *Nahve ta’lîmi’l-lugati’l-Arabiyyeti vazifiyyen*. Kuveyt: Müessesetü Dâru’l-ulûm, 1979.
- Açık, Kerim. “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar Olan Dönemde Rüşdiye, İdadi ve Sultani Mekteplerindeki Arapça Derslerinin Yabancı Dil Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi”. *EKEV Akademi Dergisi* 20/65 (2016), 313-342.
- Akmeşe, Serpil. *İlahiyat Fakültesi Arapça Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine ait Tutumları ve Kaygıları Üzerine Bir İnceleme (Marmara Üniversitesi Örneği 2017-2018)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Alemdar, Yusuf. “Teknik ve Estetik Açından Kur’ân Öğretme ve Okumaya Dair Bazı Gözlem ve Görüşler”. *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2008), 213-252.
- Altıntaş, Muhammed Esat. “İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar: Bir Meta-Sentez Çalışması”. *Eskiyeni* 52 (2024), 405-433. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1410082>.

- Aly, Ahmed Hassan Mohamed. "Ta'limu'l-lugati'l-Arabiyye fi Türkiye: Tahaddiyâtuhû ve âfâkuhû (Türkiye'deki Arap Dili Öğretimi: Zorlukları ve Beklentileri)". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/1 (2017), 81-116.
- Arpaçukuru, Osman –Üzümcü, Muzaffer. "İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumu (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Örneği)". *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (2020), 853-886. <https://doi.org/10.33718/tid.1370484>.
- Arslan, Ahmet Turan. "Hacı İbrahim Efendi ve Ta'lim Müessesesi". *İlmi Araştırmalar* 7 (1999), 31-46.
- Arslan, Ahmet Turan. "Malezya'da Din Eğitimi ve Arapça Öğretimi". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13-14-15, (1997), 27-52, 50-51.
- Aybey, Salih. "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarının Eğitim-Öğretim Faaliyetleri ve Problemleri (Zonguldak İli Örneği)". *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/2 (2019), 207-240. <https://doi.org/10.33460/beuifd.598401>.
- Aydın, Atik. "İlahiyat Fakültesi Lisans Öğrencilerinin Arapça Eğitimi Hakkındaki Görüşleri". *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 11/1 (2020), 33-57.
- Baran, Mehmet Taha. "Kur'an Kursları Öğretiminde Medrese Modeli ve Arapça Eğitiminin Ehemmiyeti". *Yeniden Yapılandırmanın Eşiğinde Kur'an Kursları: Yecder IV. Ulusal Din Görevlileri Sempozyum Bildirileri (27 Nisan 2013 – İstanbul)*. 262-266. İstanbul: Yecder, 2014.
- Bayraktar, Ahmet. "Yeni Kur'an Okuma Öğretim Yöntemi". *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* 1/1 (2017) 54-101.
- Bayram, Selahattin. "Öğrenci ve Öğretmen Perspektifinden Türkiye'de Arapça Öğretimi: Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencileri Üzerine Nitel Bir Çalışma". *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/22 (2011), 43-66.
- Bölükbaşı, Mehmet. "Arapça Öğretiminde Telkin yönteminin Önemi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/65 (2019), 727-735.
- Büyükdag, Abdurrahim. *Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi Çerçevesinde Sübha-i Sıbyân ve Nûbahara Bıçûkân Manzum Sözlükleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek

- Lisans Tezi, 2020.
- Can, Betül. “Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretiminde Kullanılan Kitaplar”. *Turkish Studies* 12/34 (2017), 487-499.
- Coştu, Kamil. “Arapça Eğitiminde Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler”. *Bartın Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (2016), 29-56.
- Çapcıoğlu, İhsan. “Din-Siyaset-Laiklik Ekseninde Türkiye’de Din Öğretimi”, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2/1 (2009), 21-40.
- Cerâyihi, Rağde. *Silsiletü ruvvâdi’l-gad: el-Lugatu’l-Arabiyye*. İstanbul: ‘Âlemu Efkâr. 2022-2023.
- Çelik, Fatmanur - Çakmak, Ahmet. “Öğreticilerin Gözünden 4-6 Yaş Kur’an Kursu Öğretim Programındaki Soyut Kavramların Öğretimi Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 21/45 (2023), 1-34. <https://doi.org/10.34234/ded.1182442>.
- Çelik, Muhammet. *Nahivde Tecdid Çabaları: Teorik Temeller*. İstanbul: Nobel Yayınları, 2023.
- Deliçay, Tahsin. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Öğrenmedeki Motivasyon Düzeyleri”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 10/1 (2005), 59-74.
- Demircan, Ömer. *Dünden Bugüne Türkiye’de Yabancı Dil*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1988.
- Deniz, Muzaffer. “Tek Partili Dönemde Açılan Kur’an Kursları”. *Turkish Studies* 11/6 (2016), 1-16.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB). *Kur’ân Kursları Eğitim Programları*. <https://egitimhizmetleri.diyanet.gov.tr/sayfa/489> (Erişim: 12 Temmuz 2024).
- Doğan, Candemir. “Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretiminde Öğrenim-Öğretim Konusu ve Aracı Olan Dil Orijinli Sorunlar ve Çözüm Yolları”. *EKEV Akademi Dergisi* 2/3 (2000), 147-168.
- Doğan, Yusuf–Aydın, Tahirhan. “Türkiye’de Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2013), 33-51.
- Dündar, Ahmet İhsan. “İlahiyat Fakültesi Arapça Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi”.

- Kocaeli İlahiyat Dergisi* 4/1 (2020), 85-100.
- Ecer, Münir. "Bir Anlatı Araştırması: Yüksek Din Öğretimi Kurumlarındaki Arapça Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (Haziran 2023), 2-22.
- Ecer, Münir - Çakmak, Ahmet. "Bir Meta-Sentez Çalışması: Öğreticilerin Gözünden 4-6 Yaş Kur'an Kursları". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 21/2 (2021), 803-831. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2023.9.1.01>.
- Ekhtiar, Ousama. "Mu'dilâtu ta'lîmî'l-lugati'l-'Arabiyye fi'l-câmi'âti't-Türkiyye (Türkiye Üniversiteleri Bağlamında Arapça öğretim Sorunları)". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14/1 (2014), 51-70.
- Erbil, Kadir. "Endülüs'te Çocuk ve Eğitim". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2024), 353-380.
- Felate, Semire bt. İdris İsa. "Tevzîfu't-tarîkati't-tekâmüliyye li-tedrîsi'l-luga: fi tedrîsi'l-Kur'âni'l-Kerîm ledâ riyâzi'l-etffâl". *Buhûsu'l-mû'temeri'd-düvelî es-sânî li-tatvîri'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye- el-Bî'etu't-ta'lîmiyye li'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye: el-Vâki' ve âfâku't-tatvîr*. Suudi Arabistan: Melik Suud Üniversitesi, 6/337-368. 2015.
- Fevzân, Abdurrahman b. İbrahim. "Ta'lîmu'l-Kur'âni'l-Kerîm tedebbûran li-gayri'n-nâtikîne bi'l-'Arabiyyeti". *el-'Arabiyyetu li'n-nâtikîne bi-gayrihâ*. 5/227-268. 2007.
- Güngenci, Meryem Melike. "Okul Öncesi Eğitimde Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretiminde Kuantum Öğrenme Modelinin Kullanımı". *RumeliDE dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 31 (2022), 1080-1089.
- Hazer, Dursun. "Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi ve Okutulan Ders Kitapları". *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2002), 274-293.
- Helalşah, İbrahim. "Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Olarak 'Arapça Öğretmenleri! Haydi Türkiye'ye' Projesi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51 (2021), 269-291.
- Hızlı, Mefail. "Osmanlı Döneminde Bir İlköğretim Kurumu Olarak Sıbyan Mektepleri". *İslam Tarihinin Problemleri Kolokyumu (14-15 Mayıs 2008)*. 107-128. Şanlıurfa: Elif Matbaası, 2008.
- Hûlî, Muhammed Ali. *Esâlîbu tedrîsi'l-lugati'l-'Arabiyye*. Ürdün: Dârü'l-

Felâh, 2000.

İbn Haldun. *Mukaddimetu İbn Haldûn*. thk: Ali Abdulvâhid Vâfi, 3.cilt.

Kahire: Dâru Nahdati Mısır, 1981.

Kaçar, Halil İbrahim. “İmam-Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretimi Üzerine”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 17 (2006), 117-133.

Kaçmaz, Büşra. *el-Arabiyyetu li’l-câmi’ât (Akademik Arapça) Adlı Arapça Öğretim Setinin Muhteva ve Yöntem Açısından İncelenmesi*. Şırnak: Şırnak Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Kal’acî, Abdülmecid - Tabbâh, Muhammed Salih. *İtkânu esâsiyyâtî’l-kırâeti’l-‘Arabiyye: el-Cüz’ü’r-Reşîdî (İzâfe ve ta’dîl)*. İtkan Eğitim ve Kalkınma Derneği, t.y., (2. baskı).

Karaca, Amine Kevser - Yıldırım, Ayşe Yıldız. *Harika Harfler Etkinlik Kitabı*. Ankara: TDV, 2022.

Karataş, Meryem. “Kur’ân Kursu Talimatname ve Müfredatlarının Amaç Bağlamında İncelenmesi (1924-2000)”. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2020), 342-362.

Kervankaya, Figen. “İmam Hatip Liselerinde Arapça Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2014), 125-134.

Keyifli, Şükrü. “Yaz Kur’ân Kurslarında Eğitim ve Öğretim”. *EKEV Akademi Dergisi* 23/79 (2019), 361-378.

Korkmaz, Mehmet. “4-6 Yaş Grubu Kur’ân Kursu Öğreticilerinin Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 1/53 (2020), 237-261. <https://doi.org/10.29288/ilted.679601>.

Korkut, Ramazan. “Genel Öğretim İlkeleri Açısından Şark Medreseleri’nde Arapça öğretimi”. *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler (Uluslararası Sempozyum)*. 515-538. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2023.

Korukcu, Adem –Acuner, H. Yusuf. “İlahiyat Fakültesi Arapça Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Yabancı Dil Yetkinlik Beklentisi ve Yabancı Dil Öğrenme Kaygısı -Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği-”. *Firat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2012), 191-211.

- Kurt, İbrahim. *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'ân Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Kurun, Ayşe İspir. "Arap Baharı ve Sonrasında Türkiye'de Arapça Öğretiminde Yaşanan Değişimler". *International Journal of Language Academy* 5/21 (2017), 1-10.
- Lamine, Bourouba Mohammed. "Ta'limu'l-Kur'ani'l-Kerîm ve 'ulûmihî li'l-ettfâl: ehemmiyetuhû ve esâlibuhû ve keyfiyyetu'r-rukuyyi bihî". *Mecelletu'ş-Şihâb. University of El Oued, Cezayir.* 5/1 (2019), 9-44.
- Mahmud, Yüsa bt. Muhammed eş-Şahid. "et-Ta'limu'l-Kur'ânî li'l-ettfâl el-mebnî 'ale'l-kavâidi'l-hicâiyye: et-te'sîl ve melâmihu't-tatavvur". *Buhûsu'l-mü'temeri'd-düvelî es-sânî li-tatvîri'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye- el-Bî'etu't-ta'limiyye li'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye: el-Vâki' ve âfâku't-tatvîr.* 5/7-49. Suudi Arabistan: Melik Suud Üniversitesi, 2015.
- Millî Eğitim Bakanlığı (Komisyon). *İlköğretim Arapça Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB, 2016. <https://dogm.meb.gov.tr/www/ilkogretim-2-8-arapca-ogretim-programi-yeni/icerik/433> (Erişim: 16 Tem-muz 2024).
- Mortaç, Aymen. *Türkiye'de Arapça Öğretimi Açısından "Silsiletü'l-lisân" Ders Kitabının Değerlendirilmesi*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Oğuz, Orhan. "İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfından Sonra Arapça Öğretiminde Kesintiye Uğraması Sorunu". *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi* 10/2 (2019), 452-459.
- Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 241-268.
- Öncü, Mustafa – Baltacı, Ali. "Yüksek Din Öğretiminde Arapça Öğretimi Sorunsalı: Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (2020), 55-82.
- Özcan, Murat. "Türkiye'de ve Dünyada Arapça Öğretimi için Müfredat Geliştirme Çalışmaları ve İlköğretim Arapça Dersi Müfredatı için Bazı Öneriler". *International Journal of Science Culture and Sport* 4

- (2015), 81-94.
- Özcan, Murat. “Mesleki Arapça Dersi Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri”. *Journal of Language and Literature Education* 14 (2015), 52-74.
- Özcan, Yusuf – Geçioğlu, Ahmet Rifat. “İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Yabancı Dil Öğrenme Gayretlerinin İncelenmesi (Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği). *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/1 (2021), 386-409.
- Özcan, Yusuf –Yapıcı, Asım. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2016) 113-142.
- Özdemir, Abdurrahman. “İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminin Gerekliliği, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2004), 27-47.
- Özdemir, Hatice Kübra. “*el-Kitâb fî te’allümi’l-‘Arabiyye*” Adlı Serinin Arapça Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Öztürk, Osman. “Türkiye’de Arapça öğretimi”. *Mavera*. 7 (1983), 23-27.
- Özüdoğru, Murat - Dilman, Hakan. *Anadil Edinimi ve Yabancı Dil Öğrenim Kuramları*. Ankara: Anı Yayıncılık. 2014.
- Polat, Hüseyin. “Arapça Öğretmen Adaylarının 2-8 Sınıf Arapça Öğretim Programına İlişkin Görüşleri”. *Researcher: Social Science Studies* 7/3 (2019), 178-189.
- Sağlam, Tunahan. *Türkiye’de Arapça Öğretimi Açısından “Ebced” Adlı Serinin Değerlendirilmesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Sancak, Yusuf. “Yabancı Dil Eğitimi - Öğretimi ve Arapça: Tarihçe, Amaç, Esaslar, Elemanlar, Usûl (Metot) ve Teknik”. *EKEV Akademi Dergisi* 2/1 (1999), 53-67.
- Salem, Mohammed Saeed. “Türkiye’de Arapça Öğretimi -Sorunlar, Hedefler ve Çözüm Önerileri- (Çukurova Üniversitesi Örneği)”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 20/2 (2020), 291-601.

- Snober, Ahmad vd. (ed.). *Ebhâsu mü'temeri İstanbul ed-düvelî es-sânî: Ta'lîmu'l-lugati'l-Arabiyyeti li'n-nâtikîne bi-gayrihâ: izâât ve me'âlim*. İstanbul: İSAR, 2016.
- Soyipek, Hasan. "İlahiyat Fakülteleri Hazırlık Sınıflarında Yürütülen Arapça Öğretimine İlişkin Öğrenci Başarılarının Tespit Edilmesi: Isparta İlahiyat Fakültesi Örneği". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2014), 71-88.
- Soyupek, Hasan. "Yabancı Dil Öğretimi Bağlamında Arapça Öğretiminde Motivasyonun Önemi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/20 (2008), 179-197.
- Soysaldı, Mehmet. "Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Yolları". *EKEV Akademi Dergisi* 14/45 (2010), 247-279.
- Şen, Süleyman. *4-6 Yaş Grubu Çocuklarda Kur'an Tasavvuru*. Uşak: Uşak Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Tosun, Cemal - Çapcıoğlu, Fatma. "4-6 yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi". *Pagem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5/5 (2015), 705-720.
- Tülü, Ali -Derşevi, Muhammed Raşid. "İstanbul Şehir Üniversitesinde Arapça Öğretim Tecrübesi". *RumeliDE dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 16, (2019), 234-248.
- Uçar, Recep. "Din Öğretimi Kurumları Öğrencilerinin Arapça Derslerine İlişkin Tutumları ve Tutum Geliştirme Önerileri". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 3/3/1 (2017), 87-112.
- Ukkaşe, Ömer Yusuf. *en-Nahvu'l-gâib*. Beyrut: el-Müessesetü'l-'Arabiyye li'd-dirâsât ve'n-neşr, 2003.
- Usta, İbrahim. "Türkiye'de Arapça Öğreniminin Zorlukları ve Çözüm Yolları". *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi* 4/15 (2012), 128-135.
- Ün, Meryem -Yaman, Gül Şen. "Türkiye'de Arapça Öğretimi: Tematik Bir İnceleme". *Eğitim & Bilim 2023 -III*. 195-207. İstanbul: Efe Akademi, 2023.
- Üzümcü, Muzaffer - Çınar, Nuran. "Öğreticilerine Göre Diyanet 4-6 Yaş Kur'an Kursları (Çorlu Örneği)". *Trabzon İlahiyat Dergisi* 7/1 (2020),

7-51.

- Yağcı, Samet. “Öğreticilere Göre Diyanet İşleri Başkanlığı ve Müftülüklerin 4-6 Yaş Grubu Kur’ân Kursları Çalışmaları”. *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 11 (2020), 195- 221.
- Yaman, Gül Şen. “Türkiye’de Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretimi Kitaplarında Kültür Aktarımı: Miftâhu’l-Arabiyye Arapça Öğretim Seti Örneği”. *RumeliDE dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 25 (2021), 772-785.
- Yalar, Mehmet. “Şark Medreselerine Analitik ve Eleştirel Bir Bakış”. *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler (Uluslararası Sempozyum)*. 83-94. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2023.
- Yaman, Gül Şen. “Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretimi Araştırmalarında Eğilimler”. *EKEV Akademi Dergisi* 24/83 (2020), 343-362.
- Yavuz, Emine. *Arapça Öğretiminde Çocuk Şarkılarının Kullanımı ve Uygulamaya Yönelik Etkinlikler*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yerinde, Adem vd. (ed.). *II. Uluslararası Arapça Öğretimini Geliştirme Sempozyumu*. İstanbul: Akdem, 2016.
- Zengin, Zeki Salih. “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kur’ân Kurslarının Kurulması ve Gelişimi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2011), 1-24.